

DIE NAVORSER EN DIE ARGIEWE

Dit is vandag haas onmoontlik vir die geskiedenisstudent om nagraadse kwalifikasies sonder argivale navorsing te behaal. Ten einde navorsingswerk vir 'n verhandeling of proefskrif tot sy reg te laat kom, is dit noodsaaklik dat nie alleen die navorser-student nie, maar ook die professor of dosent onder wie se leiding hy werk, kennis van ons argiewe moet hê. Dit wil egter voorkom of dit nie altyd die geval is nie, want daar word oorsee na dokumente gaan soek wat wel in Suid-Afrika te vinde is. Op hierdie wyse word ons eie argiewe afgeskeep.

Sonder om afbreuk te doen aan die verdienstelike werk wat een van ons navorsers gelewer het, kan verwys word na die bewering van N. G. Garson in sy *The Swaziland Question and a Road to the Sea 1887-1895*¹ dat sekere dokumente nie in Suid-Afrika beskikbaar is nie. Sy verhandeling is gebaseer op gegewens wat hy hoofsaaklik in die Transvaalse Argief, uit gepubliseerde dokumente (veral Britse blouboeke en witboeke), en uit gepubliseerde en ongepubliseerde sekondêre bronne versamel het. Voordat sy werk gepubliseer is, het Garson die geleentheid gehad om die Public Records Office en die British Museum in Engeland te besoek en het hy hom deur middel van 'n „Appendix” in die publikasie uitgelaat oor die dokumente wat hy daar opgespoor het.² Hy het vasgestel dat al die amptelike korrespondensie wat later in die Britse blouboeke gepubliseer is, in die Public Records Office te vinde is, asook dat „other more important material interesting especially for its omission from the published versions of official policy”, daar bewaar word. Sy bewering „that none of this material is available in this country (South Africa)”³ is egter onjuis. Hy kon die meeste van hierdie dokumente, indien nie almal nie, in die Kaapse en Natalse Argiewe geraadpleeg het.

Wanneer iemand navorsing oor 'n onderwerp uit die Suid-Afrikaanse geskiedenis doen, sal hy in alle waarskynlikheid die meeste van sy argivale bronnemateriaal in die Republiek kan opspoor. Dis wel waar dat sommige daarvan te vinde sal wees in lande soos Engeland en Holland, wat ten nouste met ons geskiedenis verbind is. Hierdie feit moet die navorser egter nie van die spoor af lei nie. Die kans is baie goed dat die meeste van die materiaal, al is dit nie altyd in die oorspronklike vorm nie, wel in ons argiewe bewaar word.

Dit mag voorgehou word dat dit die plig van die historiese navorser is om so ver moontlik van oorspronklike materiaal gebruik te maak. Ek wil my met hierdie standpunt vereenselwig, maar dis heeltemal moontlik dat die navorser wat die argiewe van ons land ten volle benut, meer oorspronklike stukke onder die oë sal kry as die een wat hom hoofsaaklik op oorsese argiewe sou toespits. Dit gebeur dat 'n navorser hom slegs van een argief ter plaatse bedien en daarna oorsee gaan om die res van sy materiaal op te spoor. Intussen kon hy miskien meer baat daarby gevind het indien

1. M.A.-verhandeling gepubliseer in *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, 1957, deel II (Parow, 1957).
2. Pp. 416-422.
3. P. 416.

hy die ander argiewe van die Republiek besoek het. Laat ons dieper hierop ingaan.

In ons argiewe, waar meerendeels amptelike dokumente gehuisves word,⁴ word verskeie groepe dokumente aangetref. Elk van hierdie groepe bevat gewoonlik inkomende en uitgaande stukke. Hiervan is die inkomende stukke ongetwyfeld die belangrikste, omdat dit die oorspronklike dokumente van die groep verteenwoordig. Om 'n spesifieke argiefgroep as voorbeeld te neem: In die Natalse Argief word 'n groep dokumente van die Natalse goewerneurs aangetref wat die „Government House”-groep genoem word. Daarin word onder andere korrespondensie van die Natalse goewerneur met die Britse sekretaris van kolonies en met die Kaapse goewerneur en hoë kommissaris gevind. Die inkomende stukke, dit is die oorspronklike dokumente, is in hierdie geval die briewe wat die Natalse goewerneur van die sekretaris van kolonies en van die hoë kommissaris ontvang het. Die uitgaande stukke is die afskrifte, genoem brieweboekkopieë, wat die Natalse goewerneur van sy briewe aan hulle gehou het.

In die lig van hierdie voorbeeld is dit duidelik dat al die oorspronklike briewe wat deur die sekretaris van kolonies asook deur die hoë kommissaris aan die Natalse goewerneur gerig is, in die Natalse Argief te vinde is. Daarenteen sal die oorspronklike briewe van die Natalse goewerneur aan die hoë kommissaris in die Kaapse Argief, en dié aan die sekretaris van kolonies in die Public Records Office in Londen bewaar word. Die oorgrote meerderheid van die oorspronklike materiaal sal dus in hierdie geval in die Natalse en Kaapse Argiewe wees en nie oorsee nie. Die navorser wat hierdie korrespondensie wil raadpleeg, mag dus nie die argiewe van die Republiek verwaarloos nie, intendeel, dis geregverdig om van hom te verwag dat hy eers die Kaapse en Natalse Argiewe moet raadpleeg alvorens hy hom oorsee begeef. Indien hy slegs van die Kaapse Argief en die Public Records Office in Engeland gebruik gemaak het, het hy een van sy land se eie argiewe afgeskeep.

Hoe moet die navorser dan vasstel watter argiewe in Suid-Afrika besoek moet word? Hy sal in die eerste plek sy onderwerp in oënskou neem en vasstel watter vernaamste instansies daarby betrokke was. Die Swazilandkwessie kan as voorbeeld dien. Die Imperiale regering sowel as die regering van die Suid-Afrikaanse Republiek was in hierdie aangeleentheid betrokke. Daar moes dus korrespondensie tussen die twee regerings plaasgevind het. Die twee regerings het egter nie direk met mekaar gekorrespondeer nie, want die Britse hoë kommissaris in Kaapstad het die Imperiale regering in Suid-Afrika verteenwoordig. Die korrespondensie en onderhandelings oor die Swazilandkwessie is dus gevoer deur die regering van die Suid-Afrikaanse Republiek aan die een kant en die Britse hoë kommissaris aan die ander kant. Dit wys onmiddellik op die Transvaalse en Kaapse Argiewe as die aangewese plekke waar die korrespondensie aangetref sal word. Weliswaar sou die hoë kommissaris nie sonder die advies en goedkeuring van die

4. Private versamelings, koerante en dies meer, wat ook in ons argiewe bewaar word, word vir die doel van hierdie artikel buite rekening gelaat.

sekretaris van kolonies in Londen optree nie. Die korrespondensie tussen hierdie twee persone sal egter ook in die Kaapse Argief wees, alhoewel die briewe aan die sekretaris van kolonies natuurlik in kopievorm sal wees. 'n Besoek aan die Public Records Office sal dus ook nuttig wees.

Wanneer die Swazilandkwessie dus ondersoek word, is dit onmiddellik ooglopend dat die belangrike materiaal in Suid-Afrika aangetref sal word. Die navorser behoort hom dus in die eerste plek ten doel te stel om van die argiewe in Pretoria en Kaapstad gebruik te maak. Namate sy navorsing vorder, sal dit hom opval dat in ander Suid-Afrikaanse argiewe ook dokumente mag wees. 'n Voorbeeld kan genoem word om dit te illustreer. Toe aan sir Francis de Winton in September 1889 deur die Britse regering opdrag gegee is om die Swazilandkwessie te ondersoek, is dit wenslik geag dat hy die menings van die Kaapse en Natalse Goewerners moes inwin.⁵ Dit wys op die Kaapse Argief, waar die navorser reeds besluit het dat hy navorsing gaan doen, asook op die Natalse Argief. In De Winton se rapport word na die begeertes van die Natalse regering verwys,⁶ wat die idee by die navorser versterk dat óf samesprekings óf briefwisseling tussen De Winton en die Natalse goewerneur plaasgevind het. Ten einde die Swazilandkwessie na behore in al sy fasette te kan ontleed, sal die konsensieuse navorser dus ook van die Natalse Argief gebruik maak.

In die Natalse Argief is daar inderdaad belangrike besonderhede oor die Swazilandkwessie. Onder andere kan na twee konfidensiële briewe van die Natalse goewerneur aan De Winton verwys word.⁷ Hierdie twee briewe tel onder die dokumente wat Garson gemeen het nie in Suid-Afrika te vinde is nie.⁸ Net so sal daar stukke in die Kaapse Argief wees wat Garson eers met sy besoek aan Londen ter insae gekry het.⁹

Garson het 'n fout begaan deur nie besoeke aan die Kaapse en Natalse Argiewe te bring nie en deur te veel op gepubliseerde materiaal te steun, veral op die Britse blouboeke. Die Britse blouboeke bestaan uit korrespondensie oor 'n sekere gebied, land of aspek, wat „by command”¹⁰ van die Britse koning of koningin gepubliseer en aan albei huise van die parlement voorgelê is. Al die korrespondensie is egter nie hierin gepubliseer nie. Dit geld veral die geheime en konfidensiële stukke.¹¹

Afgesien van die onvolledigheid van die Britse blouboeke is dit ook nie in alle opsigte betroubaar nie. Op twee leemtes kan onder andere gewys word. Met die publikasie van die dokumente het foute ingesluit met

5. C. 6201, p. 4.

6. C. 6201, p. 15.

7. G.H. 650, pp. 45-48; C. B. H. Mitchell aan F. de Winton (konfidensiële), dd. Pietermaritzburg, 4 Nov. 1889; en G.H. 650, pp. 48-54; C. B. H. Mitchell aan F. de Winton (konfidensiële), dd. Pietermaritzburg, 31 Des. 1889.

8. N. G. Garson: *The Swaziland Question . . .*, p. 416. Vgl. sy voetnote 2 en 3 met my voetnoot 7 hierbo.

9. Bv. *ibid.*, p. 417, voetnoot 11; p. 418, voetnote 16 en 18; ens. Hierdie dokumente behoort almal in die Kaapse Argief te wees.

10. Elke bloubboek is van 'n nommer voorsien, bv. C. 4980. Die C staan vir *Command*.

11. Sommige hiervan is in die witboeke gepubliseer, wat ook geheime stukke was.

die datums van briewe,¹² wat die navorser volgens die reëls van die historiese kritiek nie kan verontagsaam nie. Somtyds is reëls of paragrawe bewustelik of onbewustelik uitgelaat. In sekere gevalle word na 'n brief as 'n „extract” verwys,¹³ wat daarop dui dat die dokument nie in sy geheel gepubliseer is nie. In ander gevalle is dele van 'n brief weggelaat sonder dat 'n aanduiding daarvan in die blouboek gegee is.¹⁴ Die Britse blouboeke het dus leemtes wat die navorser in ag moet neem. Hy moet hom eerder op die ongepubliseerde dokumente in ons argiewe verlaat, veral op die oorspronklike stukke.

Dit wil nie sê dat die historikus nie gepubliseerde dokumente en bronne moet gebruik nie, of dat 'n historiese werk nie op grond daarvan geskryf kan word nie. Professor Eric Walker se *A History of Southern Africa*¹⁵ is 'n goeie voorbeeld van so 'n werk. Die historikus kan ook, soos onder andere professor C. W. de Kiewiet in sy *British Colonial Policy and the South African Republics*¹⁶ en *The Imperial Factor in South Africa*¹⁷ gedoen het, slegs van Londense stukke gebruik maak. Historici wat op hierdie wyse te werk gaan, sal egter swakhede in hulle werke openbaar. Het De Kiewiet byvoorbeeld daarin geslaag om werklik in te dring in die houding van die Boererepublieke jeens die Imperiale beleid?

Garson kon ook in sy *The Swaziland Question and a Road to the Sea* slegs van gepubliseerde bronne gebruik gemaak het. Die feit dat hy ook die dokumente in die Transvaalse Argief benut het, het hom egter in staat gestel om 'n dieper insig in sake te verkry. Hy kon ook die dokumentêre materiaal in die Kaapse en Natalse Argiewe ten goede aangewend het. Uit die dokumente in die Natalse Argief kon hy 'n duideliker beeld gekry het van die houding wat Natal en Zoeloeland onder andere met betrekking tot die Britse anneksasie van die Transpogola, dit is die gebiede van Zambaan, Umbegesa en Mdhlaleni, ingeslaan het.¹⁸ Die Natalse premier, sir John Robinson, het hom byvoorbeeld aanvanklik onomwonde uitgespreek teen enige stappe wat die spoorwegbetrekkinge tussen Natal en die Suid-Afrikaanse Republiek kon vertroebel, selfs al sou dit tot gevolg hê dat die Republiek Zambaanland inpalm.¹⁹ Robinson en die Natalse ministers het

12. Sien o.a.

(a) C. 3293, pp. 7-10: Biskop Colenso aan H. Bulwer, dd. Bishopstowe, 8 Julie 1882. Volgens die oorspronklike in G.H. 679 is die datum 8 Junie 1882.

(b) C. 3705, pp. 103-104: H. F. Fynn aan H. Bulwer, dd. Mbilani, 25 Mei 1883. Volgens die oorspronklike in G.H. 682 nr. 105 is die datum 22 Mei 1883.

(c) C. 3864, p. 183: J. Eckersley, namens Usibepu, aan H. F. Fynn, *ongedateer*. Volgens die oorspronklike in G.H. 686 nr. 168 is die datum 10 Sept. 1883.

13. O.a. C. 3466, p. 17; C. 4980, p. 140; en C. 5143, p. 43.

14. Bv. C. 4913, p. 34: M. Osborn aan Spesiale Kommissaris, dd. 28 Jan. 1886. Vgl. eerste twee paragrawe hiervan met die oorspronklike in G.H. 696 nr. Z.A. 2/86.

15. Londen, 1957 (derde edisie).

16. Londen, 1929.

17. *A Study in Politics and Economics*, Cambridge, 1937.

18. Vgl. N. G. Garson, *op. cit.*, pp. 386-389.

19. Vgl. G.H. 825, p. 233: W. Hely-Hutchinson aan Sekretaris van Kolonies (konfidentieel), dd. Pietermaritzburg, 14 Sept. 1894; en G.H. 303, pp. 18-21: W. Hely-Hutchinson aan Sekretaris van Kolonies (geheim), dd. Pietermaritzburg, 27 Sept. 1894.

eers later die anneksasie van die Transpogola in die geheim gesteun.²⁰ In die Natalse Argief is daar ook getuienis dat sir Walter Hely-Hutchinson, die goewerneur van Natal²¹ en van Zoeloeland, van die beoogde inlywing van Zoeloeland by Natal gebruik gemaak het om die anneksasie van die Transpogola te probeer verhaas.²² Ten spyte van die feit dat Garson 'n M.A.-verhandeling gelewer het wat in omvang sowel as kwaliteit van 'n besondere gehalte is, kon hy dus baat gevind het by 'n besoek aan die Natalse Argief, trouens alle navorsers sal die vrugte daarvan pluk indien hulle ons argiewe deeglik benut.

Wanneer 'n navorser onseker is of hy stof vir een of ander onderwerp in 'n sekere argief sal vind, sal 'n besoek of indien dit onmoontlik is, 'n skriftelike navraag aan die betrokke argief duidelikheid bring. Dit mag nou gebeur dat 'n jong argiefamptenaar hom te woord staan wat nie oor die nodige ervaring en rypheid beskik om dit te doen nie. Ek het byvoorbeeld die ondervinding gehad dat 'n onervare amptenaar aan my gesê het dat die dokumente waarna ek verneem het nie in die argief was nie. Nogtans was hy baie behulpsaam en vriendelik en ons het die probleem op 'n vriendskaplike wyse besleg — die dokumente was wel daar! By 'n ander geleentheid toe ek na 'n oorspronklike stuk op soek was, het dit geblyk dat die amptenaar nie geweet het wat 'n „oorspronklike dokument” is nie en die kopie wat ek opgespoor het as die oorspronklike beskou het. Nadat aan hom verduidelik is dat dit nie die geval was nie en dat die oorspronklike waarskynlik in 'n sekere groep is, het hy uit sy pad gegaan om dit te vind. Onervarendheid en onrypheid, wat dikwels ook by die navorser in sy verhouding met die argiefamptenare tot uiting kom, is egter geen skande of oortreding nie. Met 'n goeie gesindheid en die nodige takt wedersyds tussen navorser en argiefamptenaar word hierdie probleem gewoonlik oorbrug.

Dit is ongelukkig so dat die onervare navorser hom op die argiefamptenaar moet verlaat. Indien laasgenoemde ook onervare is, kan dit gebeur dat die navorser dokumente misloop wat vir hom van belang mag wees. Dit is dus wenslik dat die navorser sowel as die argiefamptenaar wat hom moet bedien, die nodige kennis oor ons argivale dokumente moet hê. Dit geld myns insiens veral die navorser. Wat kan hiertoe bydra?

Die navorser moet hom op hoogte stel van die vernaamste dokumente in ons argiewe. Hy kan daarvoor nalees in werke soos dr. A. Kieser se *Ons Dokumente*²³ en P. L. A. Goldman se *Beredeneerde Inventarissen van de Oudste Archiefgroepen der Zuid-Afrikaansche Republiek*.²⁴ Hierdie werke behoort egter op datum gebring te word.²⁵

20. G.H. 825, pp. 245-246: W. Hely-Hutchinson aan Sekretaris van Kolonies (konfidentieel), dd. Pietermaritzburg, 22 Des. 1894.

21. Garson noem hom verkeerdelik die *luitenant-goewerneur* van Natal in *op. cit.*, p. 387, voetnoot 103.

22. G. H. 303, p. 39: W. Hely-Hutchinson aan Ripon (geheim), dd. Pietermaritzburg, 24 Jan. 1895.

23. Kaapstad, 1942.

24. Pretoria, 1927.

25. Ek verstaan dat 'n gids oor die openbare argiewe van Suid-Afrika beplan word. Dit sal gewis nuttig wees.

'n Hulpmiddel wat ongetwyfeld by die navorser byval behoort te vind, is 'n lys van al die groepe dokumente wat in 'n betrokke argiefdepot te vinde is. Dit behoort die ongeordende groepe ook te bevat en moet op datum gehou word. Die navorser sal daaruit kan vasstel watter groepe vir hom van belang mag wees. Daarna kan hy hom tot die inventarisse wend om verdere inligting oor een of ander groep in te win. Uit die oogpunt van die navorser behoort die inventaris sodanig te wees dat 'n indruk van al die dokumente wat onder die groep sorteer, verkry kan word, selfs al sou dele daarvan nog ongeorden wees. Indien hy byvoorbeeld met die groep van die Staatssekretaris in die Transvaalse Argief te doene het, moet hy uit die inventaris kan aflei, sonder dat dit vir die argiefamptenaar nodig is om hom dit te vertel, dat hierdie groep onder andere ook 'n buitelandse en kabinet-afdeling het, of dat daar ook brieweboekkopieë, registers en indekse bestaan.

Inligting oor ons argiefgroepe, soos die artikel oor *Die Ontwikkeling van die Kantoor van die Staatssekretaris van die Z.A.R.* deur mej. M. H. Buys,²⁶ is 'n ander manier waarop bygedra kan word om die onkunde oor ons argiewe te bestry. Die *S.A. Argiefblad/S.A. Archives Journal* kan ook nuttige diens lewer indien voortgegaan word om gereeld inventarisse te publiseer.²⁷ Die navorser sal dit ook verwelkom indien inligting oor nuwe aanwinste op een of ander wyse onder sy aandag gebring word. Hoeveel belangstellendes is byvoorbeeld daarvan bewus dat fotokopieë van sekere dokumente in die Public Records Office in die Transvaalse Argief gehou word? Die navorsers behoort in hierdie kennis te deel om hulle belangstelling wakker te hou.

Daar behoort myns insiens ook nouere skakeling tussen ons universiteite en argiewe te wees. Hiermee word nie bedoel slegs tussen 'n argiefdepot en 'n universiteit wat in dieselfde sentrum geleë is nie. In hierdie geval vind dit wel plaas, dog dit moet op een of ander wyse verder uitgebrei word, sodat een universiteit met al die argiewe in voeling bly en omgekeerd.

'n Paar voorstelle is aan die hand gedoen om ons argiewe meer onder die aandag van die navorser te bring. Die probleme daaraan verbonde word egter besef. Dit sal in der waarheid neerkom op nog meer werk vir ons argiefpersoneel, wat reeds hulle hande vol het. Die navorser kan egter ook sy deel bydra. Hy behoort sy verpligtinge as navorser te ken en moet nie die argiefpersoneel met onnodige en onbenullige navrae lastig val, of van hulle verwag om sy navorsing vir hom te doen nie — dis slegs hulle plig om die dokumente onder toesig aan die navorser beskikbaar te stel. Voorts moet die navorser nie sy eie argiewe verwaarlos omdat hy onder die wanindruk verkeer dat sekere dokumente slegs oorsee beskikbaar is nie. Deur van ons land se argiewe gebruik te maak sal die navorser gewis 'n bydrae lewer om die werksaamhede van ons argiewe te bevorder. 'n Toeloop

26. *Historia*, Sewende Jaargang, nr. 1, Mrt. 1962, pp. 39-46.

27. Hierdie publikasie van die Vereniging van S.A. Argivarisse het reeds inventarisse oor die *Lanyon Collection* en die *Archives of the Political Secretary, 1900-1901*, opgestel deur mnr. A. M. Davey, gepubliseer. Sien nr. 2, 1960, pp. 50-58 en nr. 3, 1961, pp. 63-78.

van navorsers moet noodwendig lei tot uitbreiding van ons argiepersoneel en -fasiliteite.

Indien die indruk gewek is dat ek slegs navorsing in ons eie argiewe voorstaan, wil ek my hierteen vrywaar. My standpunt is dat die navorser die meeste uit sy oorsese navorsing sal baat nadat hy die plaaslike bronne benut het. Iemand met 'n deeglike kennis van sy eie land sal sekerlik meer baat vind by 'n oorsese toer as die persoon wat min van sy land weet. Dieselfde geld vir die historiese navorser. Indien die navorser inligting oor 'n onderwerp uit ons vaderlandse geskiedenis soek, bepleit ek dus as die eerste stap kennis oor, en navorsing in ons eie argiewe, alvorens aanvulling deur oorsese studie voortgesit word. Hierdeur kan die ideaal wat elke navorser nastreef, bereik word, naamlik om 'n volledige dokumentêre studie te maak van die onderwerp waarmee hy besig is.

M. C. van Zyl